

POSTANOWIENIE

Dnia 7 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

SSN Monika Koba

w sprawie z powództwa Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji
S.A. w W.

przeciwko Z. Z.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 7 maja 2019 r.,

zażalenia powoda na wyrok Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 30 października 2018 r., sygn. akt I AGa (...),

**oddala zażalenie i zasądza od powoda na rzecz pozwanego
kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów
postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Powód (zamawiający) - Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji SA (MPWiK SA) w W. dochodził od pozwanego (wykonawcy) - Z. Z. kwoty 455.247,09 zł, która stanowiła naliczoną pozwanemu karę umowną z tytułu odstąpienia przez powoda od umowy z pozwanym z dnia 9 października 2012 r. ((...)) z przyczyn leżących po stronie wykonawcy, naliczonej na podstawie § 6 ust. 1 pkt 3 ww. umowy.

Wyrokiem z dnia 10 kwietnia 2018 r. (sygn. akt XGC (...)) Sąd Okręgowy w W. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 370 119,59 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 30 lipca 2013 r. do dnia zapłaty. Ponadto Sąd ten oddalił powództwo w pozostałym zakresie oraz orzekł o kosztach postępowania.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że powód MPWiK SA, jako zamawiający zawarł w dniu 9 października 2012 r. z pozwanym Z. Z., jako wykonawcą umowę nr (...), której przedmiotem było wykonanie przez pozwanego robót budowlanych dla zadania pn. Budowa sieci kanalizacyjnej w ul. B. Zgodnie z § 6 ust. 1 pkt 4 ww. umowy wykonawca miał zapłacić zamawiającemu kary umowne w przypadku odstąpienia od umowy z przyczyn leżących po stronie wykonawcy w wysokości 20% wynagrodzenia umownego określonego w § 4 umowy. Zgodnie z § 7 łączącej strony umowy zamawiającemu przysługiwało prawo do odstąpienia od umowy w przypadku zwłoki w rozpoczęciu lub zakończeniu wykonywania przedmiotu umowy skutkującego niemożnością jej wykonania w terminie umownym. Oświadczeniem z dnia 17 kwietnia 2013 r. powód, na podstawie § 7 ust. 1, odstąpił od ww. umowy.

Prawomocnym wyrokiem z dnia 29 lutego 2016 r. (sygn. akt. X GC (...)) Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo Z. Z. przeciwko MPWiK SA w W. o zapłatę kwoty 370 119,58 zł z tytułu kary umownej naliczonej przez Z.Z. na podstawie § 6 ust. 2 ww. umowy, tj. w sytuacji, gdy zamawiający odstąpi od umowy z przyczyn zależnych od zamawiającego. U podstaw rozstrzygnięcia Sądu w tej sprawie znalazła się ocena prawna stwierdzająca, że doszło do skutecznego odstąpienia od przedmiotowej umowy w drodze oświadczenia z dnia 17 kwietnia 2013 r. na podstawie art. 635 k.c., a to z uwagi na bierność wykonawcy Z. Z.

W oparciu o takie ustalenia Sąd Okręgowy, mając na względzie art. 365 § 1 k.p.c., przyjął, że pozytywnie ustalona kwestia skuteczności odstąpienia powoda od ww. umowy z dnia 9 października 2012 r. przez Sąd w sprawie o sygn. Akt X GC (...), daje podstawę do uznania, że powód mógł obciążyć pozwanego karą umowną i taką karę zasądził na podstawie umówionego wynagrodzenia netto.

Rozpoznając apelację obu stron Sąd Apelacyjny stwierdził, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy i na podstawie art. 386 § 4 k.p.c., wyrokiem

z dnia 30 października 2018 r., uchylił orzeczenie Sądu Okręgowego i przekazał temu Sądowi sprawę do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. Sąd jest związany jedynie sentencją orzeczenia natomiast nie jest związany ani ustaleniami faktycznymi poczynionymi w innej sprawie, ani poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu zapadłego wyroku. Zdaniem Sądu II instancji wszelkie wyłączenia i wyjątki od zawartej w art. 233 § 1 k.p.c. zasady samodzielności i niezawisłości sądu w dokonywaniu ocen materiału dowodowego należy interpretować ścieśniająco.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd I instancji uznając w rozpoznawanej sprawie, że jest związany prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 29 lutego 2016 r. (sygn. akt X GC (...), ACa (...)), co do skutecznego odstąpienia MPWiK SA w W. od przedmiotowej umowy, wadliwie ocenił granice prawomocności materialnej. Sprawa, w której zapadł wyrok z dnia 29 lutego 2016 r. dotyczyła roszczeń wykonawcy o zapłatę kary umownej a zamawiający (inwestor) jedynie w ramach obrony, jako strona pozwana zgłaszał, że uprawniony był do odstąpienia od umowy ze Z. Z. Przedmiotowe granice powagi rzeczy osądzonej wyznacza przedmiot rozstrzygnięcia w związku z jego podstawą faktyczną, a ta okoliczność umknęła uwadze Sądu I instancji. Wbrew stanowisku Sądu I instancji, pomimo wydania przez Sąd Okręgowy w W. prawomocnego wyroku w sprawie pod sygn. akt X GC (...) nieuzasadnione jest przyjęcie, że zbędne było prowadzenie postępowania wyjaśniającego w niniejszej sprawie i dokonywanie ustaleń czy do odstąpienia przez stronę powodową, jako zamawiającego od umowy doszło z przyczyn leżących po stronie wykonawcy, czy strona powodowa była uprawniona do skorzystania z § 7 ust. 1 łączącej strony umowy, czy też to postanowienie było nieważne i wchodziły w rachubę jedynie ustawowe przyczyny odstąpienia od umowy.

Zaniechanie przez Sąd I instancji przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego w tym zakresie i samodzielnego ustalenia skuteczności złożonego oświadczenia o odstąpieniu od umowy o roboty budowlane przez powoda jest sprzeczne z zasadą bezpośredniości. Sąd I instancji nie mógł wobec tego

poprzestać wyłącznie na dowodach w postaci przedłożonych przez powoda odpisów wydanych wyroków z uzasadnieniami. Ustalenia w zakresie podstawy uzasadniającej odstąpienie przez MPWiK SA od umowy z pozwanym Sąd Okręgowy powinien poczynić samodzielnie w niniejszej sprawie, albowiem jest to okoliczność decydująca o możliwości naliczenia przez powoda kary umownej, tymczasem nie ustalając tej podstawy Sąd apriorycznie i poza zakresem przepisu art. 365 § 1 k.p.c. przyjął, że jest upoważniony do rozważania dalszych kwestii dotyczących zasądzenia dochodzonej kary umownej.

Powód MPWiK SA zaskarżył w całości ww. wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) zarzucając Sądowi drugiej instancji naruszenie art. 386 § 4 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Najczęściej wskazuje się, że nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce wtedy, gdy sąd pierwszej instancji nie zbadał materialnej podstawy żądania lub merytorycznych zarzutów strony, wychodząc z błędnego założenia, że istnieje przesłanka unicestwiająca roszczenie albo przesłanka wykluczająca jego skuteczne dochodzenie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Urz. 1936, poz. 315 i z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 170/12, niepubl. i z dnia 14 lutego 2013 r., II CZ 188/12, niepubl.). W takich sytuacjach skutkiem nierozpoznania istoty sprawy jest oddalenie powództwa.

Pojęcie nierozpoznanie istoty sprawy obejmuje jednak również sytuację, w której sąd *a quo* całkiem zaniechał ustosunkowania się (zbadania i wyjaśnienia) do merytorycznych zarzutów pozwanego (np. zarzutów potrącenia) lub gdy naruszając przepisy procesowe nie zbadał wszystkich okoliczności uzasadniających uwzględnienie powództwa.

Wobec tego, nierozpoznanie istoty sprawy może wynikać nie tylko stąd, że sąd zaniechał oceny istoty sprawy będąc przekonanym o istnieniu wyłączającej możliwość lub potrzebę takiej oceny przesłanki kwalifikowanej, jako materialnoprawna (np. naturalny charakter zobowiązania, upływ terminu prekluzyjnego), lecz także przeszkody o charakterze procesowym, jaką stanowi moc wiążąca innego orzeczenia. W tej ostatniej sytuacji, na skutek przyjęcia

wadliwej wykładni art. 365 § 1 k.p.c., nie dochodzi w istocie przy wyrokowaniu do materialnej oceny roszczenia lub zarzutu, lecz jedynie do wyciągnięcia procesowych konsekwencji z prawomocności materialnej innego rozstrzygnięcia.

W niniejszej sprawie Sąd pierwszej instancji, odwołując się do brzmienia art. 365 § 1 k.p.c., przyjął, że pozytywnie ustalona kwestia skuteczności odstąpienia powoda od ww. umowy z dnia 9 października 2012 r. przez Sąd w sprawie o sygn. Akt X GC (...), jest wiążąca co uniemożliwia prowadzenie własnych ustaleń w tym przedmiocie. Z takim stanowiskiem nie można się zgodzić. Prawdłowo przyjął Sąd Apelacyjny, odwołując się do orzecznictwa i poglądów doktryny, że moc wiążąca orzeczenia odnosi się tylko do treści jego sentencji, a nie uzasadnienia. Nie mają zatem mocy wiążącej ani poglądy prawne wyrażone w uzasadnieniu orzeczenia, ani motywy i ustalenia faktyczne zawarte w uzasadnieniu. W konsekwencji, skoro przedmiotem prawomocności materialnej jest ostateczny rezultat rozstrzygnięcia, a nie przesłanki, które do niego doprowadziły, to Sąd przy wydaniu wyroku nie jest związany zarówno ustaleniami faktycznymi poczynionymi w innej sprawie, jak i poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu zapadłego w niej wyroku.

W sytuacji, w której kwestia podstawy uzasadniającej odstąpienie przez MPWiK SA od umowy z pozwanym jest sporna, błędne - w ocenie sądu rozpoznającego apelację - przyjęcie przez sąd pierwszej instancji, że sąd ten był związany prejudykatem w tym zakresie, a w konsekwencji zaniechanie dokonania własnych ustaleń co do tej okoliczności, stanowi nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c.

Oznacza to bowiem, że Sąd pierwszej instancji nie zbadał merytorycznie wszystkich okoliczności uzasadniających uwzględnienie powództwa (w badanej sprawie okoliczności decydującej o możliwości naliczenia przez powoda kary umownej), wychodząc z nieprawidłowego założenia, że zachodzi procesowy zakaz, stojący na przeszkodzie dokonywaniu samodzielnych ustaleń faktycznych i prawnych (art. 365 w zw. z art. 366 k.p.c.).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

